

Shiv Chhatrapati Shikshan Sanstha's
Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur
(Autonomous)

**Structure and Curriculum of Four Year Multidisciplinary
Degree (Honors/Research) Programme with Multiple
Entry and Exit option**

**Undergraduate Programme of Humanities and Social
Sciences**

B.A. (Degree) in Sanskrit

Board of Studies

in

Sanskrit

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur

(Autonomous)

[UG III Year]

**Rajarshi Shahu Mahavidyalaya,
Latur (Autonomous)**

w.e.f. June, 2025

(In Accordance with NEP-2020)

Review Statement

The NEP Cell reviewed the Curriculum of **B.A. (Degree) in Sanskrit** Programme to be effective from the **Academic Year 2025-26**. It was found that, the structure is as per the NEP-2020 guidelines of Govt. of Maharashtra.

Date: 11/04/2025

Place: Latur

NEP CELL

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur
(Autonomous)

॥ आरोह तमसो ज्योतिः ॥

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya,
Latur (Autonomous)

CERTIFICATE

I hereby certify that the documents attached are the Bonafide copies of the Curriculum of **B.A. (Degree) in Sanskrit** Programme to be effective from the **Academic Year 2025-26**.

Date: 11/04/2025

Place: Latur

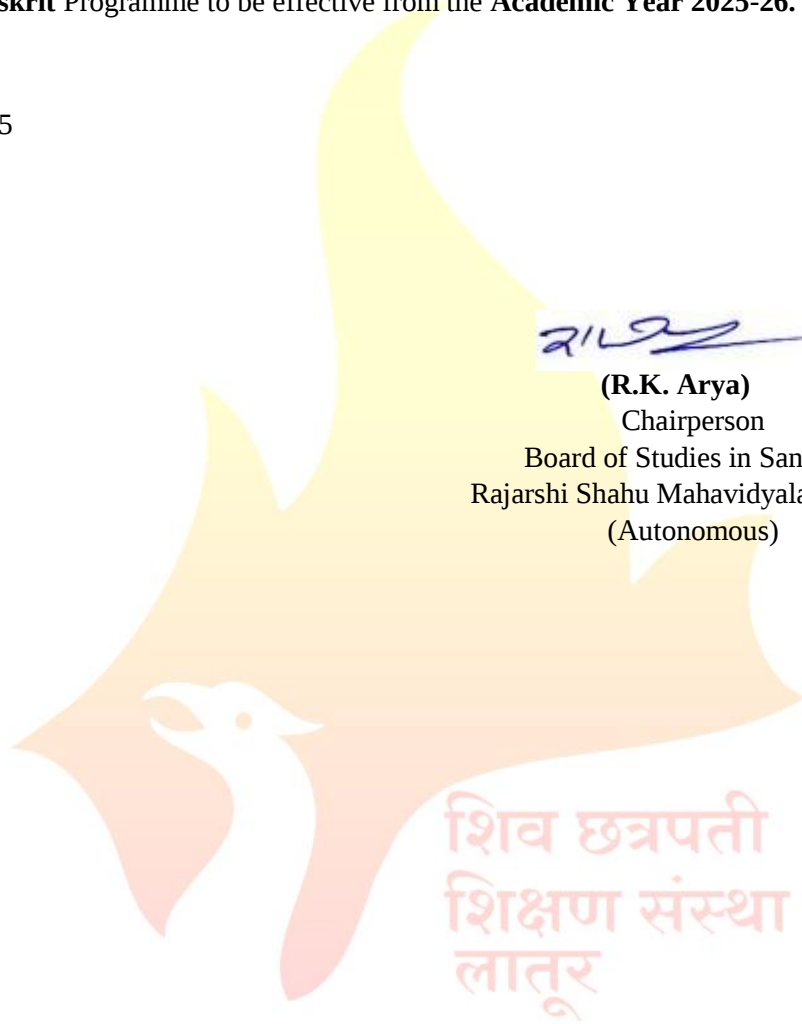
(R.K. Arya)

Chairperson

Board of Studies in Sanskrit.

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur

(Autonomous)

॥ आरोह तमसो ज्योतिः ॥

**Rajarshi Shahu Mahavidyalaya,
Latur (Autonomous)**

Shiv Chhatrapati Shikshan Sanstha's

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur

(Autonomous)

Members of Board of Studies in the Subject Sanskrit
Under the Faculty of Humanities and Social Sciences

Sr. No.	Name	Designation	In position
1	R.K. Arya Head, Department of Sanskrit, Rajarshi Shahu Mahavidyalaya (Autonomous), Latur	Chairperson	HoD
2	Dr. Reva Kulkarni HoD of Sanskrit Department (Dayanand College, Solapur.)	Member	V.C. Nominee
3	Dr. Shashikant Dargu HoD of Sanskrit Department (N.S.B College Nanded.)	Member	Academic Council Nominee
4	Dr. Prashant Birajdar HoD of Sanskrit Department (Mahatma Phule College, Ahmadpur.)	Member	Academic Council Nominee
5	Mr. Amol Shinde Sharda Sanskrit Classes, Latur	Member	Expert from Industry
6	Prof. Jyoti Mamadge HoD of Sanskrit Department (Sarasvati Sangit college Latur.)	Member	P.G. Alumni
7	Mr. Vinay Gaikwad	Member	Faculty Member
8	Dr. Pallavi B. Patil	Member	Member from same Faculty

शिव छत्रपती
शिक्षण संस्था
लातूर

॥ आरोह तमसो ज्योतिः ॥

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya,
Latur (Autonomous)

From the Desk of the Chairperson...

संस्कृतविभागः

प्राचीनभारतीयसंस्कृतिसङ्गीतेतिहासादीनां प्रचारार्थं विकासार्थञ्च शिव-छत्रपती-शिक्षण-संस्थासञ्चालिते राजर्षि-शाहू-महाविद्यालये संस्कृतविभागः १९८४-८५ तमे वर्षे स्थापितः। छात्रज्ञानवृद्ध्यर्थम्, शास्त्रसुखबोधायास्मिन् संस्कृतविभागे वैदिकसाहित्यव्याकरणदर्शनादीनां प्राचीनशास्त्राणां पठन-पाठनं प्रचलति। महाविद्यालये संस्कृतभाषायाः अध्ययनं द्विधा १. ऐच्छिकरूपेण, २. वैकल्पिकरूपेण वर्तते। आधुनिककाले संस्कृतभाषायाः कियत् माहात्म्यमस्ति एतत् विषयं मनसि, बुद्धौ च निधाय भारतदेशस्थाः, विशेषविषयज्ञाः, संस्कृतानुरागिनः, अध्यापनकार्यरताः, छात्राणां मार्गदर्शनमग्नाः, प्राध्यापकाः सन्ति। छात्राणां विकासाय, संस्कृतज्ञानस्योपयोगाय नैके कार्यक्रमाः महाविद्यालये प्रचलन्ति भविष्यन्ति च। सुज्ञेभ्यः एवञ्च मन्दगतियुक्तेभ्यः छात्रेभ्यः भिन्नपद्धत्या प्राध्यापकाः अध्यापनं कुर्वन्ति। महाविद्यालयस्य संस्कृतविभागे छात्रविकासं प्रधानं मत्वा प्रतिवर्षं राष्ट्रीय-कार्यशाला-चर्चासत्र-प्रतियोगितादीनाम् आयोजनं भवति। छात्रेभ्यः अनेकविषयसम्बन्धितः पुस्तकसङ्कलितः विशालग्रन्थालयः महाविद्यालयपरिसरे विद्यते। संस्कृतविषयोत्तीर्णाः छात्राः अग्रे गत्वा संशोधनकार्ये, अध्यापनकार्ये, पत्रकारितायाम्, शिक्षणकार्ये, सैन्यदले इत्यादिषु कार्येषु आजीविकां प्राप्नुवन्ति।

संस्कृतस्य प्रचारार्थम्, प्रसारार्थम्, महाविद्यालयः सर्वदा कार्यरतः विद्यते। संस्कृतविषयनिपुणेभ्यः छात्रेभ्यः पारितोषिकम्, शिष्यवृत्तिं च ददाति। महाविद्यालयः भारतदेशस्य उन्नत्यर्थं यानि कार्याणि शिक्षणक्षेत्रे आवश्यकानि तानि सर्वाणि मनसि निधाय सदैव छात्रान् मार्गदर्शयति। संस्कृतविभागः तानि सर्वाणि कार्याणि सम्यक्तया करोति येन छात्राः उत्तीर्णाः भूत्वा आजीविकां प्राप्नुवन्ति। अभ्यासक्रमः कीदृशः, के अध्यापकाः, परीक्षाविवरणं किम् इत्यादीनां विषयानां कृते संस्कृतविभागस्य वेबसाईटसम्पर्कं कुर्वन्तु।

अत्र राष्ट्रीय-शिक्षा-प्रणाल्यानुसारेण अभ्यासक्रमः निर्धारितोऽस्ति। राष्ट्रीयशिक्षाप्रणाली २०२० संस्कृतविषयस्य प्रसाराय प्रचाराय च प्रयततीति एतत् सर्वं ज्ञात्वैव अभ्यासक्रमो वर्तते। अभ्यासक्रमे नैके विषयाः सन्ति, तत्र डी.एस्.सी, ए.ई.सी, आय.के.एस, वी.एस.सी इत्यादयः समूहाः वर्तन्ते, तेषु समूहेषु छात्रप्रियः, रुचिकरः, महत्त्वदायकः संस्कृतविषयोऽस्तीति।

शिक्षण संस्था

लातूर

२१/१२

॥ आरोग्यं तमसो ज्योतिः ॥

(R.K. Arya)

Chairperson

Board of Studies in Sanskrit.

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya,
Latur (Autonomous)

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur
(Autonomous)

Shiv Chhatrapati Shikshan Sanstha's

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur

(Autonomous)

Index

Sr. No.	Content	Page No.
1	Structure for Four Year Multidisciplinary UG Programme	1
2	Abbreviations	2
3	UG Programme Outcomes	3
4	Programme Specific Outcomes – Major	4
5	Courses and Credits	5
6	Curriculum:	6
	Major and VSC Courses	7
6.1	Semester-V	8
	DSC IX: वैदिक-संस्कृत	9
	DSC X: भारतीय दर्शनशास्त्र परिचय II	11
	DSE – I(a): अर्थशास्त्र or	13
	DSE – I (b): स्मृतिग्रन्थ परिचय.	15
	DSM – III: व्यावहारिक आयुर्वेद.	17
	DSM – IV: लिपिविद्या.	19
	VSC – III: छंदपरिचय.	21
6.2	Semester-VI	23
	DSC-XI: व्याकरणशास्त्र व कोशपरंपरा.	24
	DSC-XII (IKS): भारतीय स्वास्थ्य प्रणाली.	26
	DSE – II(a): पुराभिलेखविद्या	28
	DSE – II(b): भाषाविज्ञान.	30
	DSM – V: आर्षकाव्य	32
	VSC – IV: अनुवाद कौशल	34
7	Extra Credit Activities	37
8	Examination Framework	39

Shiv Chhatrapati Shikshan Sanstha's

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur

(Autonomous)

Faculty of Humanities and Social Sciences

Structure for Four Year Multidisciplinary Undergraduate Degree Programme in Sanskrit
Multiple Entry and Exit (In accordance with NEP-2020)

Year & Level	Sem	Major		Minor	GE/ OE	VSC/ SEC (VSEC)	AEC/ VEC	OJT, FP, CEP, RP	Credits per Sem.	Cum./Cr. per exit
		DSC	DSE							
1	2	3		4	5	6	7	8	9	10
III 5.5	V	DSC IX: 04 Cr. DSC X: 04 Cr.	DSE-I :04 Cr	DSM III: 04 Cr. DSM IV: 02 Cr.	NA	VSC III : 02 Cr	VEC II: 02 Cr EVS	NA	22	132 Cr. UG Degree
	VI	DSC XI: 04 Cr. DSC XII: 04 Cr.	DSE-I :04 Cr	DSM V: 04 Cr.	NA	VSC IV : 02 Cr	NA	Academic Project: 04 Cr.	22	
	Cum . Cr.	16	08	10	-	06	04	04	44	

Exit Option: Award of UG Degree in Major with 132 Credits or continue with Major and Minor

Abbreviations:

1. DSC : Discipline Specific Core (Major)
2. DSE : Discipline Specific Elective (Major)
3. DSM : Discipline Specific Minor
4. OE : Open Elective
5. VSEC : Vocational Skill and Skill Enhancement Course
6. VSC : Vocational Skill Courses
7. SEC : Skill Enhancement Course
8. AEC : Ability Enhancement Course
9. MIL : Modern Indian Languages
10. IKS : Indian Knowledge System
11. VEC : Value Education Courses
12. OJT : On Job Training
13. FP : Field Projects
14. CEP : Fostering Social Responsibility & Community Engagement (FSRCE)
15. CC : Co-Curricular Courses
16. RP : Research Project/Dissertation
17. SES : Shahu Extension Services

शिव छत्रपती
शिक्षण संस्था
लातूर

॥ आरोह तमसो ज्योतिः॥

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya,
Latur (Autonomous)

Shiv Chhatrapati Shikshan Sanstha's

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur

(Autonomous)

Faculty of Humanities and Social Sciences

Programme Outcomes (POs) for B.A. Degree Programme	
PO 1	Disciplinary Knowledge- Knowledge in the field of social sciences, literature and humanities which make them sensitive and sensible enough to solve real life problems.
PO 2	Social Competence- Social skills to develop interpersonal relationship in both personal and Professional life. Effective use of communication skills to demonstrate multicultural sensitivity in large groups.
PO 3	Self-Directed Life-long Learning- Ability to appear for various competitive examinations or choose the post graduate programme of their choice.
PO 4	Inter Personal and Social Skills- Ability to think and work with the social, economic, historical, geographical, political, ideological and philosophical tradition and thinking framing the base to deal with people and various problems in life with courage and humanity.
PO 5	Problem Solving Skills- Problem solving and Analytical skills to think and act over for the solution of various issues prevailed in the human life to make this world better than ever.
PO 6	Professional Competence and Ethics- The students develop an ability to do a job or enter in a profession or become an employee in economic firm, business and organization and work there with human rationale and moral values.

शिवछत्रपति
शिक्षण संस्था
लातूर

॥ आरोह तमसो ज्योतिः ॥

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya,
Latur (Autonomous)

Shiv Chhatrapati Shikshan Sanstha's

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur

(Autonomous)

Programme Specific Outcomes (PSOs) for B.A. Sanskrit (Degree)	
PSO No.	After completion of this programme the students will be able to -
PSO 1	संस्कृत भाषेतील विविध शाखेची सखोल माहिती होणे व त्याचा आधुनिक काळात उपयोग करणे.
PSO 2	संस्कृतातील दार्शनिक ग्रंथ, परम्परा याचा परिचय होणे आणि त्यातील मानवीय जीवनात प्रयोग करणे.
PSO 3	प्राचीन ग्रंथांचे योग्य पद्धतीने संशोधन समजून नवीन सिद्धान्ताची मांडणी होते.
PSO 4	प्राचीन साहित्यनिर्मितीची प्रक्रिया समजून घेवून नूतन आनंददायी साहित्य निर्माण करणे.
PSO 5	संस्कृतातील विविध संशोधकांच्या ग्रंथांचे अध्ययन करून समाजोपयोगी संशोधनास गती देणे.
PSO 6	आधुनिक काळात संस्कृत भाषेचे महत्त्व समजून घेणे.
PSO 7	संस्कृत व्याकरणाचा अभ्यास करून भाषविकासात गती मिळवणे.
PSO 8	संस्कृत ज्ञानाचा अध्ययन करून प्रेरणा समजून देणे.

॥ आरोह तमसो ज्योतिः॥

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya,
Latur (Autonomous)

Shiv Chhatrapati Shikshan Sanstha's

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur

(Autonomous)

Faculty of Humanities and Social Sciences

Sanskrit

Year & Level	Semester	Course Code	Course Title	Credits	No. of Hrs.
I 5.5	V	(DSC-IX)	वैदिक-संस्कृत.	04	60
		(DSC-X)	भारतीय दर्शनशास्त्र परिचय II	04	60
		DSE-I(a)/	अर्थशास्त्र.	04	60
		DSE-I(b)	स्मृतिग्रन्थ परिचय.		
		(DSM-III)	व्यावहारिक आयुर्वेद	04	60
		(DSM-IV)	लिपिविद्या.	02	30
		(VSC-III)	छंदपरिचय.	02	30
		(VEC-II)		02	30
	Total Credits			22	
	VI	(DSC-XI)	व्याकरणशास्त्र व कोशपरंपरा.	04	60
		(DSC-XII) IKS	भारतीय स्वास्थ्य प्रणाली.	04	60
		DSE-II(a)/	पुराभिलेखविद्या.	04	60
		DSE-II(b)	भाषाविज्ञान.		
		(DSM-V)	आर्षकाव्य.	04	60
		(VSC-IV)	अनुवाद कौशलम्.	02	30
		AIPC/OJT-I	Academic Project	04	60
		Total Credits			22
Total Credits (Semester V & VI)				44	

Curriculum

शिव छत्रपती
शिक्षण संस्था
लातूर

॥ आरोह तमसो ज्योतिः॥

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya,
Latur (Autonomous)

Major and VSC Courses

शिव छत्रपती
शिक्षण संस्था
लातूर

॥ आरोह तमसो ज्योतिः॥

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya,
Latur (Autonomous)

Semester - V

शिव छत्रपती
शिक्षण संस्था
लातूर

॥ आरोह तमसो ज्योतिः॥

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya,
Latur (Autonomous)

Shiv Chhatrapati Shikshan Sanstha's

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur

(Autonomous)

Faculty of Humanities and Social Sciences

Department of Sanskrit.

Class B.A. III and Semester V

Course Type: DSC-IX

Course Title: वैदिक संस्कृत

Course Code:

Credits: 04

Max. Marks: 100

Lectures: 60 Hrs.

Learning Objectives:

- LO 1. संस्कृत भाषे मध्ये वेदशास्त्राचे काय महत्त्व आहे यांची माहिती मिळेल.
- LO 2. संस्कृत साहित्यातील वेदसाहित्याविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन होईल.
- LO 3. संस्कृत वेदशास्त्राचा अभ्यास करताना वेदांगाची का भूमिका आहे या विषयी सविस्तर माहिती होईल व विद्यार्थ्यांमध्ये वेदज्ञानाविषयी विचारमंथन करण्याचे सामर्थ्य उत्पन्न होईल.
- LO 4. विद्यार्थी वैदिकग्रंथ वाचण्यासाठी तथा तत्संबंधित आपले विचार लिहिण्यासाठी योग्य बनेल.
- LO 5. संस्कृत ग्रंथातील वैदिकग्रंथाची काय भूमिका आहे त्याविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन होईल.

Course Outcomes:

After completion of the course, students will be able to-

- CO 1. संस्कृत भाषे मध्ये वेदशास्त्राचे काय महत्त्व आहे यांची माहिती मिळाली.
- CO 2. संस्कृत साहित्यातील वेदसाहित्याविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन झाले.
- CO 3. संस्कृत वेदशास्त्राचा अभ्यास करताना वेदांगाची का भूमिका आहे या विषयी सविस्तर माहिती झाली व विद्यार्थ्यांमध्ये वेदज्ञानाविषयी विचारमंथन करण्याचे सामर्थ्य उत्पन्न झाले.
- CO 4. विद्यार्थी वैदिकग्रंथ वाचण्यासाठी तथा तत्संबंधित आपले विचार लिहिण्यासाठी योग्य बनेले.
- CO 5. संस्कृत ग्रंथातील वैदिकग्रंथाची काय भूमिका आहे त्याविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन झाले.

Unit No.	Title of Unit & Contents	Hrs.
I	वैदिक साहित्य का इतिहास	10
	01. वेद परिचय 02. वेदांग (शिक्षा-कल्प-व्याकरण) 03. वेदांग (निरुक्त-छन्द-ज्योतिष) 04. वैदिक काल के विषय में विभिन्न सिद्धान्त (मैक्समूलर, ए.वेबर, जैकोबी, बालगंगाधर तिलक इत्यादी) Unit Outcomes: UO 1. विद्यार्थी वेदग्रंथाविषयी ज्ञानसंपन्न झाला. UO 2. वेदांगभूत शास्त्राविषयी सविस्तर माहिती मिळाली.	
II	ऋग्वेदसूक्त	18
	1. अग्निसूक्त (ऋग्वेद. १.१) 2. सूर्यसूक्त (ऋग्वेद. १.१२५) 3. हिरण्यगर्भसूक्त (ऋग्वेद. १०.१२१)	

Unit No.	Title of Unit & Contents	Hrs.
	Unit Outcomes: U01. प्राचीन वेद ऋग्वेदातील सूक्तांविषयी सविस्तर माहिती मिळाली. U02. विद्यार्थी वैदिकसूक्तातील विषयानुरूप विचार करण्यास योग्य झाला.	
III	सूक्त 1.राष्ट्राभिवर्धनसूक्त (अथर्ववेद. १.२९). 2. शिवसङ्कल्पसूक्त (शुक्लयजुर्वेद अध्याय ३४.१-६) Unit Outcomes: U01. अथर्ववेदातील सूक्तांविषयी सविस्तर माहिती मिळाली. U02. विद्यार्थी यजुर्वेदाच्या सूक्तातील विषयानुरूप विचार करण्यास योग्य झाला.	15
IV	वैदिक देवता. 1. देवतापरिचय. 2. पृथिवीलोकस्थानीय देवता. 3. अन्तरिक्षस्थानीय देवता. 4. द्युस्थानीयदेवता. Unit Outcomes: U01. वैदिक काळातील ईश्वराविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन झाले. U02. प्राचीन काळात देवतेचे प्रकार कोणत्या आधारे करण्यात आले त्याविषयी सविस्तर माहिती मिळाली.	17

Learning Resources:

1. यू.जी.सी नेट (संस्कृत). गिरिधर गोपाल शर्मा. चौखम्बा सुरभारती प्रकाशन, वाराणसी.
2. संस्कृत पुस्तके <https://archive.org/>
3. यू.जी.सी नेट (संस्कृत), प्रतियोगिता साहित्य सीरीज, डॉ. मुरारी लाल अग्रवाल.
4. यू.जी.सी नेट (संस्कृत), उपकार प्रकाशन, आगरा २, डॉ. मिथिलेश पाण्डेय.

Rajarsi Shahu Mahavidyalaya,
Latur (Autonomous)

Shiv Chhatrapati Shikshan Sanstha's

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur

(Autonomous)

Faculty of Humanities and Social Sciences

Department of Sanskrit.

Class B.A. III and Semester V

Course Type: DSC-X

Course Title: भारतीय दर्शनशास्त्र परिचय II.

Course Code:

Credits: 04

Max. Marks: 100

Lectures: 60 Hrs.

Learning Objectives:

- LO 1. संस्कृत भाषे मध्ये दर्शनशास्त्राचे काय महत्त्व आहे यांची माहिती मिळेल.
- LO 2. संस्कृत साहित्यातील दर्शनशास्त्राविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन होईल. दर्शनशास्त्राच्या कर्त्याविषयी व त्याच्या अन्य साहित्याविषयी अभ्यास होईल.
- LO 3. संस्कृत दर्शनशास्त्रात कशा प्रकारे दर्शनाचे निर्माण होते या विषयी सविस्तर माहिती होईल. विद्यार्थ्यांमध्ये तत्त्वज्ञानविषयी विचारमंथन करण्याचे सामर्थ्य उत्पन्न होईल.
- LO 4. विद्यार्थी तत्त्वज्ञान वाचण्यासाठी तथा लिहिण्यासाठी योग्य बनेल.
- LO 5. संस्कृत ग्रंथातील भारतीयतत्त्वज्ञानाविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन होईल. भारतीयदार्शनिकाविषयी व त्याच्या इतर ग्रंथांविषयी अभ्यास होईल.

Course Outcomes:

After completion of the course, students will be able to-

- CO 1. संस्कृत भाषे मध्ये दर्शनशास्त्राचे काय महत्त्व आहे यांची माहिती मिळाली.
- CO 2. संस्कृत साहित्यातील दर्शनशास्त्राविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन झाले व दर्शनशास्त्राच्या कर्त्याविषयी व त्याच्या अन्य साहित्याविषयी अभ्यास झाला.
- CO 3. संस्कृत दर्शनशास्त्रात कशा प्रकारे दर्शनाचे निर्माण होते या विषयी सविस्तर माहिती झाली व विद्यार्थ्यांमध्ये तत्त्वज्ञानविषयी विचारमंथन करण्याचे सामर्थ्य उत्पन्न झाले.
- CO 4. विद्यार्थी तत्त्वज्ञान वाचण्यासाठी तथा लिहिण्यासाठी योग्य बनेले.
- CO 5. संस्कृत ग्रंथातील भारतीयतत्त्वज्ञानाविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन झाले व भारतीयदार्शनिकाविषयी व त्याच्या इतर ग्रंथांविषयी अभ्यास झाला.

Unit No.	Title of Unit & Contents	Hrs.
I	आस्तिकदर्शन	10
	01. योगदर्शन परिचय. 02. न्यायदर्शन परिचय. 03. पूर्वमीमांसा परिचय.	
	Unit Outcomes: UO 1. विद्यार्थी दार्शनिकभाषेचा उपयोग करण्यास योग्य झाला.	

Unit No.	Title of Unit & Contents	Hrs.
	UO 2. भारतीयदर्शनातील मुख्य विचारप्रक्रियाविषयी सविस्तर माहिती मिळाली.	
II	पूर्वमीमांसा-अर्थसंग्रह.	15
	1. धर्मलक्षण एवं वेदलक्षण, विभाग. 2. विधिलक्षण एवं विधिविभाग सामान्य परिचय. 3. मन्त्र विभाग सामान्य परिचय Unit Outcomes: UO 1. भारतीय प्राचीन पूर्वमीमांसादर्शनाविषयी सविस्तर माहिती मिळाली. UO 2. विद्यार्थी पूर्वमीमांसादर्शनासंबंधित पदार्थांचा विचार करण्यास योग्य झाला.	
III	पूर्वमीमांसा-अर्थसंग्रह.	17
	1. नामधेय विभाग. 2. निषेध विभाग परिचय. 3. अर्थवादनिरूपण. Unit Outcomes: UO 1. लौगाक्षिभास्कर रचित अर्थसंग्रहग्रंथाविषयी सविस्तर माहिती मिळाली. UO 2. विद्यार्थी अर्थसंग्रहासंबंधित पदार्थांचा विचार करण्यास योग्य झाला.	
IV	योगदर्शन	18
	1. योगदर्शनपरिचय. 2. योगाङ्ग 3. समाधि. 4. ईश्वर स्वरूप. Unit Outcomes: UO 1. आस्तिक दर्शनातील योगदर्शनाविषयी सविस्तर माहिती मिळाली. UO 2. विद्यार्थी योगदर्शनसंबंधित पदार्थांचा विचार करण्यास योग्य झाला.	

Learning Resources:

1. यू.जी.सी नेट (संस्कृत). गिरिधर गोपाल शर्मा. चौखम्बा सुरभारती प्रकाशन, वाराणसी.
2. संस्कृत पुस्तके <https://archive.org/>
3. यू.जी.सी नेट (संस्कृत), प्रतियोगिता साहित्य सीरीज, डॉ. मुरारी लाल अग्रवाल.
4. यू.जी.सी नेट (संस्कृत), उपकार प्रकाशन, आगरा २, डॉ. मिथिलेश पाण्डेय.

Shiv Chhatrapati Shikshan Sanstha's

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur

(Autonomous)

Faculty of Humanities and Social Sciences

Department of Sanskrit.

Class B.A. III and Semester V

Course Type: DSE-I

Course Title: अर्थशास्त्र.

Course Code:

Credits: 04

Max. Marks: 100

Lectures: 60 Hrs.

Learning Objectives:

- LO 1. संस्कृत शास्त्रातील अर्थशास्त्राविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन होईल.
- LO 2. प्राचीन भारतीय शास्त्रनिर्माता आचार्य कौटिल्य यांच्या विषयी सविस्तर माहिती होईल.
- LO 3. विद्यार्थ्यांमध्ये अर्थशास्त्रातील विषयासोबत आधुनिककाळातील विषय यांच्या तौलनीक चर्चा करण्याचे सामर्थ्य उत्पन्न होईल.
- LO 4. विद्यार्थ्यांमध्ये अर्थशास्त्रातील गुप्तचर, मंत्रिपरिषद, विवाह प्रकार इत्यादी विषयी नवीन विचारांचे मन्थन होईल.
- LO 5. विद्यार्थ्यांमध्ये अर्थशास्त्रातील करव्यवस्था, कोषाध्यक्ष कर्तव्ये इत्यादी विषयाचा आधुनिककाळात उपयोग होईल का अशा विचारांचे मन्थन होईल.

Course Outcomes:

After completion of course the student will be able to-

- CO 1. संस्कृत शास्त्रातील अर्थशास्त्राविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन झाले.
- CO 2. प्राचीन भारतीय शास्त्रनिर्माता आचार्य कौटिल्य यांच्या विषयी सविस्तर माहिती झाली.
- CO 3. विद्यार्थ्यांमध्ये अर्थशास्त्रातील विषयासोबत आधुनिककाळातील विषय यांच्या तौलनीक चर्चा करण्याचे सामर्थ्य उत्पन्न झाले.
- CO 4. विद्यार्थ्यांमध्ये अर्थशास्त्रातील गुप्तचर, मंत्रिपरिषद, विवाह प्रकार इत्यादी विषयी नवीन विचारांचे मन्थन झाले.
- CO 5. विद्यार्थ्यांमध्ये अर्थशास्त्रातील करव्यवस्था, कोषाध्यक्ष कर्तव्ये इत्यादी विषयाचा आधुनिककाळात उपयोग होईल का अशा विचारांचे मन्थन झाले.

Unit No.	Title of Unit & Contents	Hrs.
I	ग्रंथपरिचय	10
	01. आचार्य कौटिल्य परिचय. 02. अर्थशास्त्रपरिचय. 03. विषय विवेचन.	
	Unit Outcomes: UO 1. विद्यार्थी भारतीय अर्थशास्त्राच्या स्वरूपाविषयी परिचित झाला.	

Unit No.	Title of Unit & Contents	Hrs.
	UO 2. विद्यार्थ्यांला प्राचीनभारतीय राज्यव्यवस्थासंबंधित विषयाशी सविस्तर माहिती मिळाली.	
II	विनयाधिकरण	18
	01. मंत्रिपरिषद्. 02. विद्याविचार. 03. राजदूतविचार. 03. गुप्तचरविचार. Unit Outcomes: UO1. कौटिल्यच्या मतानुसार मंत्रिपरिषद्, गुप्तचर इत्यादी विषयी सविस्तर माहिती मिळाली. UO2. विद्यार्थी अर्थशास्त्रातील विषयांचे मन्थन करण्यास योग्य झाला.	
III	विनयाधिकरण.	15
	1. दुर्ग-विधान. 2. करव्यवस्था. 3. कोषाध्यक्ष व कर्तव्य. 4. विवाहविचार Unit Outcomes: UO1. अर्थशास्त्रातील दुर्गव्यवस्था, करव्यवस्था, विवाहप्रकार इत्यादी विषयांची सविस्तर माहिती झाली. UO2. विद्यार्थी आधुनिक राज्यव्यवस्था व अर्थशास्त्रातील व्यवस्था या संबंधित आपले सामान्य विचार प्रकटकरण्यास योग्य झाला.	
IV	विनयाधिकरण	17
	1. स्त्रीधन तथा दाय विभाग. 2. पारुष्य तथा कोशाभिसंहरण. 3. सप्ताङ्गराज्य (सप्तप्रकृति) तथा षाड्गुण्य. 4. व्यूह रचना. Unit Outcomes: UO1. विद्यार्थी अर्थशास्त्रातील विषयांचा अभ्यास करून आधुनिक काळात त्याच्या उपयोग कशा करता येईल हा विचार करण्यास पात्र झाले. UO2. विद्यार्थी स्त्रीधन इत्यादी विषयांचे अध्ययन करण्यास योग्य झाला.	

Learning Resources:

1. यू.जी.सी नेट (संस्कृत). गिरिधर गोपाल शर्मा. चौखम्बा सुरभारती प्रकाशन, वाराणसी.
2. संस्कृत पुस्तके <https://archive.org/>
3. यू.जी.सी नेट (संस्कृत), प्रतियोगिता साहित्य सीरीज, डॉ. मुरारी लाल अग्रवाल.
4. यू.जी.सी नेट (संस्कृत), उपकार प्रकाशन, आगरा २, डॉ. मिथिलेश पाण्डेय.

Shiv Chhatrapati Shikshan Sanstha's

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur

(Autonomous)

Faculty of Humanities and Social Sciences

Department of Sanskrit.

Class B.A. III and Semester V

Course Type: DSE-I

Course Title: स्मृतिग्रन्थ परिचय.

Course Code:

Credits: 04

Max. Marks: 100

Lectures: 60 Hrs.

Learning Objectives:

- LO 1. संस्कृत शास्त्रातील स्मृतिग्रन्थाविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन होईल.
- LO 2. प्राचीन भारतीय स्मृतिनिर्माते यांच्या विषयी सविस्तर माहिती होईल.
- LO 3. विद्यार्थ्यांमध्ये स्मृतिशास्त्रातील विषयासोबत आधुनिककाळातील विषय यांच्या तौलनीक अभ्यास करण्याचे सामर्थ्य उत्पन्न होईल.
- LO 4. विद्यार्थ्यांना याज्ञवल्क्यस्मृतितील ऋणदान, स्त्रीधन, विवाह प्रकार इत्यादी विषयांची माहिती मिळेल.
- LO 5. विद्यार्थ्यांना मनुस्मृतितील राजधर्म, अमात्यनियुक्ती, करव्यवस्था, कोषाध्यक्ष, राजकर्तव्ये इत्यादी विषयांचा अभ्यास होईल.

Course Outcomes:

After completion of course the student will be able to-

- CO 1. संस्कृत शास्त्रातील स्मृतिग्रन्थाविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन झाले.
- CO 2. प्राचीन भारतीय स्मृतिनिर्माते यांच्या विषयी सविस्तर माहिती झाली.
- CO 3. विद्यार्थ्यांमध्ये स्मृतिशास्त्रातील विषयासोबत आधुनिककाळातील विषय यांच्या तौलनीक अभ्यास करण्याचे सामर्थ्य उत्पन्न झाले.
- CO 4. विद्यार्थ्यांना याज्ञवल्क्यस्मृतितील ऋणदान, स्त्रीधन, विवाह प्रकार इत्यादी विषयांची माहिती मिळाली.
- CO 5. विद्यार्थ्यांना मनुस्मृतितील राजधर्म, अमात्यनियुक्ती, करव्यवस्था, कोषाध्यक्ष, राजकर्तव्ये इत्यादी विषयांचा अभ्यास झाला.

.Unit No.	Title of Unit & Contents	Hrs.
I	स्मृतिग्रंथ-सामान्य परिचय	13
	01. स्मृतिग्रंथपरिचय. 02. मनुस्मृतिपरिचय. 03. याज्ञवल्क्यस्मृतिपरिचय.	
	Unit Outcomes: U01. विद्यार्थ्यांना स्मृतिग्रंथाविषयी सविस्तर माहिती मिळाली. U02. विद्यार्थी स्मृतिग्रंथातील विषयांचे मन्थन करण्यास योग्य झाला.	

II	याज्ञवल्क्यस्मृति-व्यवहाराध्याय I	14
	01. व्यवहार तथा व्यवहारपद इत्यादी. 02. ऋणादान. 03. आधि तथा प्रतिभूति इत्यादी Unit Outcomes: U01. याज्ञवल्क्यस्मृतिग्रंथातील ऋणादान, व्यवहार तथा व्यवहारपद इत्यादी विषयी सविस्तर माहिती मिळाली. U02. विद्यार्थी याज्ञवल्क्यस्मृतितील विषयांचे मन्थन करण्यास योग्य झाला.	
III	याज्ञवल्क्यस्मृति-व्यवहाराध्याय II & III	15
	01. उपनिधि तथा साक्षी 02. दायभाग, स्त्रीधन इत्यादी. 03. पुत्र प्रकार, वाक्पारुष्य व दण्डपारुष्य इत्यादी. Unit Outcomes: U01. विद्यार्थ्यांना स्मृतिग्रंथातील उपनिधि तथा साक्षी, स्त्रीधन इत्यादी विषयी सविस्तर माहिती मिळाली. U02. विद्यार्थी याज्ञवल्क्य यांच्या मतानुसार वाक्पारुष्य व दण्डपारुष्य या विषयाशी अवगत झाला.	
IV	मनुस्मृति-परिचय .	18
	01. मनुस्मृतितील प्रतिपाद्य विषय व संस्कारांचा संक्षिप्त परिचय इत्यादी.(द्वितीयाध्याय) 02. मनुस्मृतितील राजधर्म, राजकर्तव्य, अमात्यनियुक्ती इत्यादी.(सप्तमाध्याय.) 03. दुर्गनिर्माण, करव्यवस्था इत्यादी.(सप्तमाध्याय) Unit Outcomes: U01. विद्यार्थ्यांना मनुस्मृतिग्रंथातील राजधर्म, राजकर्तव्य, अमात्यनियुक्ती इत्यादी विषयी सविस्तर माहिती प्राप्त झाली. U02. विद्यार्थी मनुस्मृतितील विषयांचे मन्थन करण्यास पात्र झाला.	

Learning Resources:

1. यू.जी.सी नेट (संस्कृत). गिरिधर गोपाल शर्मा. चौखम्बा सुरभारती प्रकाशन, वाराणसी.
2. संस्कृत पुस्तके <https://archive.org/>
3. यू.जी.सी नेट (संस्कृत), प्रतियोगिता साहित्य सीरीज, डॉ. मुरारी लाल अग्रवाल.
4. यू.जी.सी नेट (संस्कृत), उपकार प्रकाशन, आगरा २, डॉ. मिथिलेश पाण्डेय.

Shiv Chhatrapati Shikshan Sanstha's

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur

(Autonomous)

Faculty of Humanities and Social Sciences

Department of Sanskrit.

Class B.A. III and Semester V

Course Type: DSM-Minor-V

Course Title: व्यावहारिक आयुर्वेद.

Course Code:

Credits: 04

Max. Marks: 100

Lectures: 60 Hrs.

Learning Objectives

- LO 1. विद्यार्थ्यांना प्राचीन भारतीय आयुर्वेदशास्त्राविषयी सविस्तर माहिती मिळेल.
- LO 2. विद्यार्थ्यांना वाग्भट्टरचित अष्टाङ्गहृदयम् या ग्रंथाविषयी सविस्तर माहिती प्राप्त होईल.
- LO 3. संस्कृतग्रंथवाङ्मयात आयुर्वेदाचे काय प्रयोजन आहे त्यासंबंधी सविस्तर अभ्यास होईल.
- LO 4. विद्यार्थी रोग, रोगी, उपचार इत्यादी विषयाचा करण्यासाठी योग्य बनेल.
- LO 5. विद्यार्थ्यांना विविध कृतान्नवर्ग, मांसवर्ग, शाकवर्ग, औषधवर्ग इत्यादी विषयी सविस्तर माहिती होईल.

Course Outcomes

After completion of course the student will be able to-

- CO 1. विद्यार्थ्यांना प्राचीन भारतीय आयुर्वेदशास्त्राविषयी सविस्तर माहिती मिळाली.
- CO 2. विद्यार्थ्यांना वाग्भट्टरचित अष्टाङ्गहृदयम् या ग्रंथाविषयी सविस्तर माहिती प्राप्त झाली.
- CO 3. संस्कृतग्रंथवाङ्मयात आयुर्वेदाचे काय प्रयोजन आहे त्यासंबंधी सविस्तर अभ्यास झाला.
- CO 4. विद्यार्थी रोग, रोगी, उपचार इत्यादी विषयाचा करण्यासाठी पात्र झाले.
- CO 5. विद्यार्थ्यांना विविध कृतान्नवर्ग, मांसवर्ग, शाकवर्ग, औषधवर्ग इत्यादी विषयी सविस्तर माहिती झाली.

Unit No.	Title of Unit & Contents	Hrs.
I	आयुर्वेद	12
	1. आयुर्वेदपरिचय. 2. वाग्भट्टपरिचय 3. अष्टाङ्गहृदयग्रंथपरिचय. 4. आयुर्वेदाचे महत्त्व. 5. आयुर्वेदाचा उपयोग. Unit Outcomes: UO 1. विद्यार्थ्यांना आचार्य वाग्भट्टाविषयी सविस्तर माहिती झाली. UO 2. विद्यार्थ्यांना प्राचीन भारतीय स्वास्थ्यसंबंधित ग्रंथाविषयी सविस्तर माहिती झाली.	
II	आयुर्वेदाध्याय	17
	1. अन्नस्वरूपविज्ञानीयाध्याय- शाकवर्ग व फलवर्ग, औषधवर्ग, शुकधान्यवर्ग. 2. दोषादिविज्ञानीयाध्याय: 3. दिनचर्या	

Unit No.	Title of Unit & Contents	Hrs.
	Unit Outcomes: UO 1. विद्यार्थ्यांना औषधवर्ग शाकवर्ग व फलवर्ग इत्यादी विषयी सविस्तर माहिती झाली. UO 2. विद्यार्थी प्राचीन भारतीय स्वास्थ्यप्रणालीचा अभ्यास करून स्वस्वास्थ्यबद्दल जागरूक झाला.	
III	ऋतुचर्या	19
	1. सहा ऋतु, विसर्गकालपरिचय, हेमन्त-शिशिर-वसन्त इत्यादी ऋतुचर्या. 2. मध्याह्नचर्या, रात्रिचर्या इत्यादी. 3. वर्षा ऋतुचर्या, शरदऋतुचर्या इत्यादी.	
	Unit Outcomes: UO 1. विद्यार्थ्यांना रात्रिचर्या, ऋतुचर्या इत्यादी विषयी सविस्तर माहिती झाली. UO 2. विद्यार्थ्यांना प्राचीन भारतीय स्वास्थ्यसंबंधित ग्रंथाविषयी सविस्तर माहिती झाली.	
IV	द्रवद्रव्यविज्ञानीयाध्यायः	12
	1. तोयवर्ग. 2. क्षीरवर्ग. 3. इक्षुवर्ग. 4. मधुवर्ग. 5. तैलवर्ग एवं मद्यवर्ग इत्यादी	
	Unit Outcomes: UO 1. विद्यार्थ्यांना तोयवर्ग, क्षीरवर्ग, इक्षुवर्ग इत्यादी विषयी सविस्तर माहिती झाली. UO 2. विद्यार्थ्यांना प्राचीन भारतीय आयुर्वेदप्रणाली द्वारा मधुवर्ग, तैलवर्ग, मद्यवर्ग इत्यादी संबंधित विषयांची सविस्तर माहिती प्राप्त झाली.	

Learning Resources:

1. यू.जी.सी नेट (संस्कृत). गिरिधर गोपाल शर्मा. चौखम्बा सुरभारती प्रकाशन, वाराणसी.
2. **संस्कृत पुस्तके** <https://archive.org/>
3. यू.जी.सी नेट (संस्कृत), **प्रतियोगिता साहित्य सीरीज**, डॉ. मुरारी लाला अग्रवाल.
4. यू.जी.सी नेट (संस्कृत), **उपकार प्रकाशन, आगरा २**, डॉ. मिथिलेश पाण्डेय.
5. अष्टाङ्गहृदयम्, वाग्भट्ट, निर्मला हिन्दीव्याख्या सहित, व्याख्याकार-डॉ. ब्रह्मानन्द त्रिपाठी, साहित्य-आयुर्वेद-ज्योतिष-आचार्य, प्रकाशक- चौखम्बा संस्कृत प्रतिष्ठान ३८ यू.ए. जवाहर नगर, बंगलो रोड, दिल्ली ११०००७. PDF BOOK Link- https://archive.org/details/AstangaHridayam_Hindi

Shiv Chhatrapati Shikshan Sanstha's

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur

(Autonomous)

Faculty of Humanities and Social Sciences

Department of Sanskrit.

Class B.A. III and Semester V

Course Type: Minor-IV

Course Title: लिपिविद्या.

Course Code:

Credits: 02

Max. Marks: 100

Lectures: 30 Hrs.

Learning Objectives:

- LO 1. प्राचीन भारतीय लेखनकलेविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन होईल.
- LO 2. प्राचीन भारतीय लेखन-सामग्री यांच्या विषयी सविस्तर माहिती होईल.
- LO 3. विद्यार्थ्यांमध्ये प्राचीन भारतीय लेखन-सामग्रीविषयासोबत आधुनिककाळातील लेखनसामग्री यांच्या तौलनीक अभ्यास होईल.
- LO 4. विद्यार्थी प्राचीन भारतीय लिपि बदल परिचित होतील.
- LO 5. विद्यार्थ्यांमध्ये प्राचीन लिपिलिखित दस्तावेज वाचण करण्याचे सामर्थ्य उत्पन्न होईल.

Course Outcomes:

After completion of course the student will be able to-

- CO 1. प्राचीन भारतीय लेखनकलेविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन झाले.
- CO 2. प्राचीन भारतीय लेखन-सामग्री यांच्या विषयी सविस्तर माहिती झाली.
- CO 3. विद्यार्थ्यांमध्ये प्राचीन भारतीय लेखन-सामग्रीविषयासोबत आधुनिककाळातील लेखनसामग्री यांच्या तौलनीक अभ्यास झाले.
- CO 4. विद्यार्थी प्राचीन भारतीय लिपि बदल परिचित झाले.
- CO 5. विद्यार्थ्यांमध्ये प्राचीन लिपिलिखित दस्तावेज वाचण करण्याचे सामर्थ्य उत्पन्न झाले.

Unit No.	Title of Unit & Contents	Hrs.
I	भारतीय लेखनकला संदर्भ	08
	01. वैदिक साहित्य. 02. जैन साहित्य. 03. बौद्ध साहित्य. 04. पाश्चात्य साहित्य.	
	Unit Outcomes: U01. विद्यार्थ्यांना प्राचीन भारतीय लेखनसंदर्भाविषयी सविस्तर माहिती झाली. U02. विद्यार्थी लेखनकलासंबंधित पाश्चात्यविचाराविषयी अवगत झाला.	

Unit No.	Title of Unit & Contents	Hrs.
II	लेखन सामग्री	12
	01. भूर्जपत्र. 02. ताडपत्र. 03. कागज. 04. कपडा व काष्ठपट्ट इत्यादी. Unit Outcomes: U01. विद्यार्थ्यांना प्राचीन भारतीय लेखनसामग्री विषयांची सविस्तर माहिती प्राप्त झाली. U02. विद्यार्थ्यांना लेखन सामग्रीतील भूर्जपत्र, ताडपत्र, कागज इत्यादी संबंधित विषयांची सविस्तर माहिती मिळाली.	
III	प्राचीन लिपि परिचय	10
	01. भारतीय प्राचीन लिपि संक्षिप्त परिचय- शारदा, प्राचीन देवनागरी. इत्यादी 02. ब्राह्मीलिपि परिचय. 03. ब्राह्मीलिपि- उत्पत्ति, विकास.. Unit Outcomes: U01. विद्यार्थ्यांना प्राचीन भारतातील ब्राह्मी, शारदा इत्यादी लिपिसंबंधित विषयांची सविस्तर माहिती झाली. U02. विद्यार्थी प्राचीन लिपिसंबंधित विषयांचा अभ्यास करण्यास पात्र झाला.	

Learning Resources:

1. यू.जी.सी नेट (संस्कृत). गिरिधर गोपाल शर्मा. चौखम्बा सुरभारती प्रकाशन, वाराणसी.
2. संस्कृत पुस्तके <https://archive.org/>
3. यू.जी.सी नेट (संस्कृत), प्रतियोगिता साहित्य सीरीज, डॉ. मुरारी लाल अग्रवाल.
4. यू.जी.सी नेट (संस्कृत), उपकार प्रकाशन, आगरा २, डॉ. मिथिलेश पाण्डेय.
5. भारतीय पुरालिपि शास्त्र, अनुवाद- मंगल नाथ सिंह, पुनरीक्षण- जीवन नायक, मोती लाल बनारसी दास.
6. भारतीय पुरालिपि, कापीराइट- राजवली पांडे, लोकभारती प्रकाशन- १५ ए, महात्मा गांधी मार्ग इलाहाबाद द्वारा प्रकाशित, प्रथम संस्करण १९७८.

Shiv Chhatrapati Shikshan Sanstha's

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur

(Autonomous)

Faculty of Humanities and Social Sciences

Department of Sanskrit.

Class B.A. III and Semester V

Course Type: VSC-III

Course Title: छंदपरिचय.

Course Code:

Credits: 02

Max. Marks: 50

Lectures: 30 Hrs.

Learning Objectives:

- LO 1. संस्कृत छंदसाहित्यविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन व अभ्यास होईल.
- LO 2. संस्कृत छंदवाङ्मयातीलसाहित्यातील वैदिकछंद व लौकिकछंदाविषयी सविस्तर माहिती होईल.
- LO 3. विद्यार्थ्यांमध्ये प्राचीन छंदाचा अभ्यास करून नूतन काव्यरचना करण्याचे सामर्थ्य उत्पन्न होईल.
- LO 4. विद्यार्थ्यांमध्ये काव्यनिर्माण करण्याचे व संगीत गाण्याचे सामर्थ्य उत्पन्न होईल.
- LO 5. विद्यार्थी संस्कृतातील श्लोक, गीत वाचण्यासाठी तथा लिहण्यासाठी पात्र होतील.

Course Outcomes:

After completion of the course, students will be able to-

- CO 1. विद्यार्थ्यांचा संस्कृत छंदसाहित्यविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन व अभ्यास झाले.
- CO 2. संस्कृत छंदवाङ्मयातीलसाहित्यातील वैदिकछंद व लौकिकछंदाविषयी सविस्तर माहिती झाली.
- CO 3. विद्यार्थ्यांमध्ये प्राचीन छंदाचा अभ्यास करून नूतन काव्यरचना करण्याचे सामर्थ्य उत्पन्न झाले.
- CO 4. विद्यार्थ्यांमध्ये काव्यनिर्माण करण्याचे व संगीत गाण्याचे सामर्थ्य उत्पन्न झाले.
- CO 5. विद्यार्थी संस्कृतातील श्लोक, गीत वाचण्यासाठी तथा लिहण्यासाठी पात्र झाला.

Unit No.	Title of Unit & Contents	Hrs.
I	छंदशास्त्रपरिचय	07
	01. छंदसूत्र व पिंगलाचार्य परिचय.	
	02. छंदप्रकार.	
	03. वैदिकछंदपरिचय.	
	Unit Outcomes:	
	UO 1. छंदशास्त्राविषयी सविस्तर माहिती मिळाली.	
	UO 2. विद्यार्थी छंदाचे प्रकार ओळखण्यास पात्र झाला.	

II	छंदांग	06
	01. मात्रा. 02. गुरु-लघु 03. गण, यति.	
	Unit Outcomes: UO 1. विद्यार्थ्यांना छंदांगविषयी माहिती मिळाली. UO 2. विद्यार्थी छंदांच्या नियमानुसार लेखनकार्य करण्यास पात्र झाले.	
III	लौकिकछंद	07
	01. छंद लक्षण. 02. लौकिक छंदप्रकार- अक्षरवृत्त व मात्रावृत्त. 03. अक्षरवृत्तभेद- समवृत्त, अर्धसमवृत्त, विषमवृत्त..	
	Unit Outcomes: UO 1. संस्कृतातील छंदाविषयी व छंदवाङ्मयाविषयी सविस्तर माहिती मिळाली. UO 2. विद्यार्थ्यांना कोणते छंद आहेत यांची ओळख झाली.	
IV	छंदविवेचन.	10
	01. आर्या, अनुष्टुप्. 02. इन्द्रवज्रा, उपेन्द्रवज्रा, वसन्ततिलका उपजाति. 03. शालिनी, मालिनी, शिखरिणी, मन्दाक्रान्ता, शार्दूलविक्रीडित, स्रग्धरा.	
	Unit Outcomes: UO 1. संस्कृतातील छंदांच्या प्रयोगविषयी सविस्तर माहिती मिळाली. UO 2. विद्यार्थ्यांना छंदप्रयोगाविषयी सखोल माहिती मिळाली.	

Learning Resources:

1. यू.जी.सी नेट (संस्कृत). गिरिधर गोपाल शर्मा. चौखम्बा सुरभारती प्रकाशन, वाराणसी.
2. संस्कृत पुस्तके <https://archive.org/>
3. यू.जी.सी नेट (संस्कृत), प्रतियोगिता साहित्य सीरीज, डॉ. मुरारी लाल अग्रवाल.
4. यू.जी.सी नेट (संस्कृत), उपकार प्रकाशन, आगरा २, डॉ. मिथिलेश पाण्डेय.
5. संस्कृत साहित्य का इतिहास, आचार्य बलदेव उपाध्याय.
6. छंदोमञ्जरी, संपादक Dr. ब्रह्मानंद त्रिपाठी, चौखम्बा विद्याभवन वाराणसी.
7. छंदोमञ्जरी सोपानम्, संपादक Dr. शिवप्रसाद द्विवेदी, चौखम्बा विद्याभवन वाराणसी.
8. छंदोविंशतिका, संपादक Dr. रामचन्द्र झा, चौखम्बा विद्याभवन वाराणसी.

Semester - VI

॥ आरोह तमसो ज्योतिः॥

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya,
Latur (Autonomous)

Shiv Chhatrapati Shikshan Sanstha's

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur

(Autonomous)

Faculty of Humanities and Social Sciences

Department of Sanskrit.

Class B.A. III and Semester VI

Course Type: DSC-IX

Course Title: व्याकरणशास्त्र व कोशपरंपरा.

Course Code:

Credits: 04

Max. Marks: 100

Lectures: 60 Hrs.

Learning Objectives

- LO 1. संस्कृत भाषे मध्ये व्याकरणाचे काय महत्त्व आहे यांची माहिती मिळेल
- LO 2. विद्यार्थी संस्कृतव्याकरणदृष्ट्या वाचण्यासाठी तथा लिहिण्यासाठी योग्य बनेल.
- LO 3. संस्कृत ग्रंथातील व्याकरणाविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन होईल. व्याकरणग्रंथाच्या कर्त्या विषयी व त्याच्या इतर ग्रंथांविषयी अभ्यास होईल.
- LO 4. विद्यार्थी व्याकरणदृष्टिने शुद्धवाचन तथा शुद्धलेखन करण्यासाठी योग्य बनेल.
- LO 5. विद्यार्थ्यांना विविध कोशपरंपरासंबंधित ज्ञान होईल व कोशनिर्माण कोणत्या पद्धतीने होते या विषयी सविस्तर माहिती होईल.

Course Outcomes

After completion of course the student will be able to-

- CO 1. संस्कृत भाषे मध्ये व्याकरणाचे काय महत्त्व आहे यांची माहिती मिळाली.
- CO 2. विद्यार्थी संस्कृतव्याकरणदृष्ट्या वाचण्यासाठी तथा लिहिण्यासाठी योग्य बनेल.
- CO 3. संस्कृत ग्रंथातील व्याकरणाविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन झाले. व्याकरणग्रंथाच्या कर्त्या विषयी व त्याच्या इतर ग्रंथांविषयी अभ्यास झाला.
- CO 4. विद्यार्थी व्याकरणदृष्टिने शुद्धवाचन तथा शुद्धलेखन करण्यासाठी योग्य झाला.
- CO 5. विद्यार्थ्यांना विविध कोशपरंपरासंबंधित ज्ञान झाले व कोशनिर्माण कोणत्या पद्धतीने होते या विषयी सविस्तर माहिती झाले.

Unit No.	Title of Unit & Contents	Hrs.
I	व्याकरणाचार्यपरिचय-।	12
	01. त्रिमुनी व्याकरण-ग्रंथसंपदा. 02. जयादित्य वामन- काशिकाकार. 03. भर्तृहरि- वाक्यपदीयम् Unit Outcomes: U01. व्याकरणातील मुख्य ग्रंथसंपदाविषयी सविस्तर माहिती मिळाली. U02. विद्यार्थी व्याकरणशास्त्रलेखकाबद्दल अध्ययन करण्यास योग्य झाला.	

Unit No.	Title of Unit & Contents	Hrs.
II	व्याकरणाचार्यपरिचय-II.	12
	1. भट्टोजी दीक्षित परिचय व वैयाकरणसिद्धान्त कौमुदी परिचय. 2. आचार्य वरदराज व लघुसिद्धान्तकौमुदी परिचय. 3. नागेश भट्ट- ग्रंथ संपदा परिचय.	
	Unit Outcomes: UO 1. विद्यार्थ्यांना भट्टोजी दीक्षित, आचार्य वरदराज इत्यादी आचार्यविषयी ज्ञानावगत झाले. UO 2. विद्यार्थी नागेशभट्ट यांच्या व्याकरणसंबंधित योगदानविषयी अवगत झाले.	
III	कोशग्रन्थ-I.	19
	1. यास्काचार्य- निघण्टु. 2. पाणिनी-धातुपाठः 3. अमरसिंह- अमरकोश.	
	Unit Outcomes: UO 1. विद्यार्थ्यांना प्राचीन कोशग्रंथाविषयी सविस्तर माहिती मिळाली. UO 2. विद्यार्थ्यांना कोशग्रंथातील धातु, शब्द, अर्थ, प्रत्यय इत्यादी विषयांचे ज्ञान झाले.	
IV	कोशग्रन्थ-II	17
	1. भट्ट-हलायुध-अभिधानरत्नमाला. 2. यादवप्रकाश-वैजयन्तीकोश. 3. हेमचन्द्र-अभिधानचिन्तामणि. 2. अजयपाल-नानार्थसङ्ग्रह.	
	Unit Outcome: UO1. संस्कृतव्याकरणातील कोशग्रंथ व कोशकर्त्याविषयी सविस्तर माहिती मिळाली. UO2. विद्यार्थ्यांना संस्कृतकोशग्रंथातील शब्दाची ओळख झाली.	

Learning Resources:

1. यू.जी.सी नेट (संस्कृत). गिरिधर गोपाल शर्मा. चौखम्बा सुरभारती प्रकाशन, वाराणसी.
2. संस्कृत पुस्तके <https://archive.org/>
3. यू.जी.सी नेट (संस्कृत), प्रतियोगिता साहित्य सीरीज, डॉ. मुरारी लाल अग्रवाल.
4. यू.जी.सी नेट (संस्कृत), उपकार प्रकाशन, आगरा २, डॉ. मिथिलेश पाण्डेय.

Shiv Chhatrapati Shikshan Sanstha's

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur

(Autonomous)

Faculty of Humanities and Social Sciences

Department of Sanskrit.

Class B.A. III and Semester VI

Course Type: DSC-XII

Course Title: भारतीय स्वास्थ्य प्रणाली

Course Code:

Credits: 04

Max. Marks: 100

Lectures: 60 Hrs.

Learning Objectives

- LO 1. विद्यार्थ्यांना प्राचीन भारतीय आयुर्वेदशास्त्राविषयी सविस्तर माहिती मिळेल.
- LO 2. विद्यार्थ्यांना वाग्भट्टरचित अष्टाङ्गहृदयम् या ग्रंथाविषयी सविस्तर माहिती प्राप्त होईल.
- LO 3. संस्कृतग्रंथवाङ्मयात आयुर्वेदाचे काय प्रयोजन आहे त्यासंबंधी सविस्तर अभ्यास होईल.
- LO 4. विद्यार्थी रोग, रोगी, उपचार इत्यादी विषयाचा करण्यासाठी योग्य बनेल.
- LO 5. विद्यार्थ्यांना विविध कृतान्नवर्ग, मांसवर्ग, शाकवर्ग, औषधवर्ग इत्यादी विषयी सविस्तर माहिती होईल.

Course Outcomes

After completion of course the student will be able to-

- CO 1. विद्यार्थ्यांना प्राचीन भारतीय आयुर्वेदशास्त्राविषयी सविस्तर माहिती मिळाली.
- CO 2. विद्यार्थ्यांना वाग्भट्टरचित अष्टाङ्गहृदयम् या ग्रंथाविषयी सविस्तर माहिती प्राप्त झाली.
- CO 3. संस्कृतग्रंथवाङ्मयात आयुर्वेदाचे काय प्रयोजन आहे त्यासंबंधी सविस्तर अभ्यास झाला.
- CO 4. विद्यार्थी रोग, रोगी, उपचार इत्यादी विषयाचा करण्यासाठी पात्र झाले.
- CO 5. विद्यार्थ्यांना विविध कृतान्नवर्ग, मांसवर्ग, शाकवर्ग, औषधवर्ग इत्यादी विषयी सविस्तर माहिती झाली.

Unit No.	Title of Unit & Contents	Hrs.
I	आयुर्वेद	12
	1. आयुर्वेदपरिचय. 2. वाग्भट्टपरिचय 3. अष्टाङ्गहृदयग्रंथपरिचय. Unit Outcomes: UO 1. विद्यार्थ्यांना आचार्य वाग्भट्टाविषयी सविस्तर माहिती झाली. UO 2. विद्यार्थ्यांना प्राचीन भारतीय स्वास्थ्यसंबंधित ग्रंथाविषयी सविस्तर माहिती झाली.	
II	आयुष्कामीयाध्याय-	12
	1. आयुर्वेदप्रयोजन, अष्टाङ्गहृदयस्वरूप, दोषस्थान व प्रकोपकाल इत्यादी. 2. त्रिदोषगुण, दोषधातुमल वृद्धि व क्षय, रोग व आरोग्य कारण इत्यादी. 3. रोग, आरोग्य, रोग-रोगी परीक्षा, औषधभेद, वैद्यलक्षण, शरीरनिदानचिकित्सास्थान इत्यादी.	

Unit No.	Title of Unit & Contents	Hrs.
	Unit Outcomes: UO 1. विद्यार्थ्यांना त्रिदोषगुण, दोषधातुमल वृद्धि व क्षय इत्यादी विषयी सविस्तर माहिती झाली. UO 2. विद्यार्थ्यांना प्राचीन भारतीय स्वास्थ्यप्रणाली द्वारा रोग, आरोग्य, रोग-रोगी परीक्षा इत्यादी संबंधित विषयांची सविस्तर माहिती प्राप्त झाली.	
III	ऋतुचर्या	19
	1. सहा ऋतु, विसर्गकालपरिचय, हेमन्त-शिशिर-वसन्त इत्यादी ऋतुचर्या. 2. मध्याह्नचर्या, रात्रिचर्या इत्यादी. 3. वर्षा ऋतुचर्या, शरदऋतुचर्या इत्यादी. Unit Outcomes: UO 1. विद्यार्थ्यांना रात्रिचर्या, ऋतुचर्या इत्यादी विषयी सविस्तर माहिती झाली. UO 2. विद्यार्थ्यांना प्राचीन भारतीय स्वास्थ्यसंबंधित ग्रंथाविषयी सविस्तर माहिती झाली.	
IV	अन्नस्वरूपविज्ञानीयाध्याय	17
	1. शुक्रधान्यवर्ग. 2. कृतान्नवर्ग. 3. मांसवर्ग. 4. शाकवर्ग व फलवर्ग. 5. औषधवर्ग. Unit Outcomes: UO 1. विद्यार्थ्यांना शुक्रधान्यवर्ग, कृतान्नवर्ग, शाकवर्ग व फलवर्ग इत्यादी विषयी सविस्तर माहिती झाली. UO 2. विद्यार्थी प्राचीन भारतीय स्वास्थ्यप्रणालीचा अभ्यास करून स्वस्वास्थ्यबद्दल जागरूक झाले.	

Learning Resources:

1. संस्कृत पुस्तके <https://archive.org/>
2. यू.जी.सी नेट (संस्कृत), प्रतियोगिता साहित्य सीरीज, डॉ. मुरारी लाल अग्रवाल.
3. यू.जी.सी नेट (संस्कृत), उपकार प्रकाशन, आगरा २, डॉ. मिथिलेश पाण्डेय.
4. अष्टाङ्गहृदयम्, वाग्भट्ट, निर्मला हिन्दीव्याख्या सहित, व्याख्याकार-डॉ. ब्रह्मानन्द त्रिपाठी, साहित्य-आयुर्वेद-ज्योतिष-आचार्य, प्रकाशक- चौखम्बा संस्कृत प्रतिष्ठान ३८ यू.ए. जवाहर नगर, बंगलो रोड, दिल्ली ११०००७. PDF BOOK Link- https://archive.org/details/AstangaHridayam_Hindi
5. यू.जी.सी नेट (संस्कृत). गिरिधर गोपाल शर्मा. चौखम्बा सुरभारती प्रकाशन, वाराणसी.

Shiv Chhatrapati Shikshan Sanstha's

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur

(Autonomous)

Faculty of Humanities and Social Sciences

Department of Sanskrit.

Class B.A. III and Semester VI

Course Type: DSE-II

Course Title: पुराभिलेखविद्या.

Course Code:

Credits: 04

Max. Marks: 100

Lectures: 60 Hrs.

Learning Objectives:

- LO 1. प्राचीन भारतीय लेखनकलेविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन होईल.
- LO 2. प्राचीन भारतीय लेखन-सामग्री यांच्या विषयी सविस्तर माहिती होईल.
- LO 3. विद्यार्थ्यांमध्ये प्राचीन भारतीय लेखन-सामग्रीविषयासोबत आधुनिककाळातील लेखनसामग्री यांच्या तौलनीक अभ्यास होईल.
- LO 4. विद्यार्थी प्राचीन भारतीय लिपि बद्दल परिचित होतील.
- LO 5. विद्यार्थ्यांमध्ये प्राचीन लिपिलिखित दस्तावेज वाचण करण्याचे सामर्थ्य उत्पन्न होईल.

Course Outcomes:

After completion of course the student will be able to-

- CO 1. प्राचीन भारतीय लेखनकलेविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन झाले.
- CO 2. प्राचीन भारतीय लेखन-सामग्री यांच्या विषयी सविस्तर माहिती झाली.
- CO 3. विद्यार्थ्यांमध्ये प्राचीन भारतीय लेखन-सामग्रीविषयासोबत आधुनिककाळातील लेखनसामग्री यांच्या तौलनीक अभ्यास झाले.
- CO 4. विद्यार्थी प्राचीन भारतीय लिपि बद्दल परिचित झाले.
- CO 5. विद्यार्थ्यांमध्ये प्राचीन लिपिलिखित दस्तावेज वाचण करण्याचे सामर्थ्य उत्पन्न झाले.

Unit No.	Title of Unit & Contents	Hrs.
I	लेखनकलेची प्राचीनता व लिपिनाम.	17
	01. प्राच्यविद्या विशारदांचे मतवैदिक साहित्य. 02. भारतीय अनुश्रुति- वैदिक साहित्य, जैन साहित्य, बौद्ध साहित्य. 03. पाश्चात्य साहित्य.	
	Unit Outcomes: U01. विद्यार्थ्यांना प्राचीन भारतीय लेखनसंदर्भाविषयी सविस्तर माहिती झाली. U02. विद्यार्थी लेखनकलासंबंधित पाश्चात्यविचाराविषयी अवगत झाला.	
II	लिपि एवं अभिलेख	13
	01. अशोक कालीन अभिलेख- प्रमुख शिलालेख. 02. प्रमुख स्तम्भलेख. 03. गुप्तकालीन एवं अशोककालीन ब्राह्मी लिपि.	

Unit No.	Title of Unit & Contents	Hrs.
	Unit Outcomes: U01. विद्यार्थ्यांना प्राचीन भारतातील ब्राह्मी, शारदा इत्यादी लिपिसंबंधित विषयांची सविस्तर माहिती झाली. U02. विद्यार्थी प्राचीन लिपिसंबंधित विषयांचा अभ्यास करण्यास पात्र झाला.	
III	मौर्योत्तरकालीन अभिलेख एवं गुप्तकालीन तथा गुप्तोत्तरकालीन अभिलेख.	12
	01. कनिष्क शासन वर्ष ३ सारनाथ बौद्ध प्रतिमा लेख. 02. रुद्रदामन् गिरनार शिलालेख 03. खारवेलचा हाथीगुम्फा अभिलेख. 04. समुद्रगुप्ताचा इलाहाबाद स्तम्भलेख इत्यादी. Unit Outcomes: U01. विद्यार्थ्यांना प्राचीन मौर्योत्तरकालीन अभिलेखासंबंधित विषयांची सविस्तर माहिती झाली. U02. विद्यार्थी प्राचीन गुप्तकालीन तथा गुप्तोत्तरकालीनसंबंधित विषयांचा अभ्यास करण्यास पात्र झाला.	
IV	लेखन सामग्री व प्राचीन लिपिपरिचय	18
	01. लेखनसामग्री- भूर्जपत्र, ताडपत्र, कागज, कपडा व काष्ठपट्ट इत्यादी. 02. भारतीय प्राचीन लिपि संक्षिप्त परिचय- शारदा, प्राचीन देवनागरी. इत्यादी 03. ब्राह्मीलिपि परिचय. 04. ब्राह्मीलिपि- उत्पत्ति, विकास. Unit Outcomes: U01. विद्यार्थ्यांना प्राचीन भारतीय लेखनसामग्री विषयांची सविस्तर माहिती प्राप्त झाली. U02. विद्यार्थ्यांना लेखन सामग्रीतील भूर्जपत्र, ताडपत्र, कागज इत्यादी संबंधित विषयांची सविस्तर माहिती मिळाली.	

Learning Resources:

1. यू.जी.सी नेट (संस्कृत). गिरिधर गोपाल शर्मा. चौखम्बा सुरभारती प्रकाशन, वाराणसी.
2. संस्कृत पुस्तके <https://archive.org/>
3. यू.जी.सी नेट (संस्कृत), प्रतियोगिता साहित्य सीरीज, डॉ. मुरारी लाल अग्रवाल.
4. यू.जी.सी नेट (संस्कृत), उपकार प्रकाशन, आगरा २, डॉ. मिथिलेश पाण्डेय.
5. भारतीय पुरालिपि शास्त्र, अनुवाद- मंगल नाथ सिंह, पुनरीक्षण- जीवन नायक, मोती लाल बनारसी दास.
6. भारतीय पुरालिपि, कापीराइट- राजवली पांडे, लोकभारती प्रकाशन- १५ ए, महात्मा गांधी मार्ग इलाहाबाद द्वारा प्रकाशित, प्रथम संस्करण १९७८.

Format: (Arrange on the basis of the name of the book in alphabetical order)

1. Name of the book title.
2. Name of author
3. Name of the Publication
4. Year of publication

Shiv Chhatrapati Shikshan Sanstha's

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur

(Autonomous)

Faculty of Humanities and Social Sciences

Department of Sanskrit.

Class B.A. III and Semester VI

Course Type: DSE-II

Course Title: भाषाविज्ञान.

Course Code:

Credits: 04

Max. Marks: 100

Lectures: 60 Hrs.

Learning Objectives:

- LO 1. संस्कृत भाषे मध्ये भाषाविज्ञानाचे काय महत्त्व आहे यांची माहिती मिळेल
- LO 2. विद्यार्थी संस्कृतव्याकरणदृष्ट्या वाचण्यासाठी तथा लिहिण्यासाठी योग्य बनेल.
- LO 3. संस्कृत ग्रंथातील भाषाविज्ञानाविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन होईल. भाषाविज्ञानसंबंधित नियम कर्त्या विषयी व त्याच्या इतर ग्रन्थांविषयी अभ्यास होईल.
- LO 4. विद्यार्थी व्याकरणदृष्टिने शुद्धवाचन तथा शुद्धलेखन करण्यासाठी योग्य बनेल.
- LO 5. विद्यार्थ्यांना विविध भाषाविज्ञानपरंपरासंबंधित ज्ञान होईल व भाषानिर्माण कोणत्या पद्धतीने होते या विषयी सविस्तर माहिती होईल.

Course Outcomes

After completion of course the student will be able to-

- CO 1. संस्कृत भाषे मध्ये भाषाविज्ञानाचे काय महत्त्व आहे यांची माहिती मिळाली.
- CO 2. विद्यार्थी संस्कृतव्याकरणदृष्ट्या वाचण्यासाठी तथा लिहिण्यासाठी योग्य झाले.
- CO 3. संस्कृत ग्रंथातील भाषाविज्ञानाविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन होईल. भाषाविज्ञानसंबंधित नियम कर्त्या विषयी व त्याच्या इतर ग्रन्थांविषयी अभ्यास झाला.
- CO 4. विद्यार्थी व्याकरणदृष्टिने शुद्धवाचन तथा शुद्धलेखन करण्यासाठी योग्य झाला.
- CO 5. विद्यार्थ्यांना विविध भाषाविज्ञानपरंपरासंबंधित ज्ञान होईल व भाषानिर्माण कोणत्या पद्धतीने होते या विषयी सविस्तर माहिती झाली.

Unit No.	Title of Unit & Contents	Hrs.
I	सामान्य परिचय.	17
	01. भाषाविज्ञानपरिचय व परिभाषा. 02. भाषा वर्गीकरण (आकृतिमूलक एवं पारिवारिकमूलक). 03. ध्वनिवर्गीकरण- स्पर्श, संघर्षी, अर्धस्वर, स्वर इत्यादी	
	Unit Outcomes: U01. विद्यार्थ्यांना प्राचीन भारतीय लेखनसंदर्भाविषयी सविस्तर माहिती झाली. U02. विद्यार्थी लेखनकलासंबंधित पाश्चात्यविचाराविषयी अवगत झाला.	
II	ध्वनिनिरूपण	13
	01. ध्वनि नियम- (ग्रिम 02. ध्वनिनियम- ग्रासमान, वर्नर.	

Unit No.	Title of Unit & Contents	Hrs.
	03. मानवीय ध्वनियंत्र, ध्वनि परिवर्तनाचे कारणे- आभ्यन्तर कारण एवं बाह्य कारण. Unit Outcomes: U01. विद्यार्थ्यांना प्राचीन भारतातील ध्वनिनियम, ध्वनियंत्र, ध्वनि इत्यादी संबंधित विषयांची सविस्तर माहिती झाली. U02. विद्यार्थी प्राचीन ध्वनिशास्त्रसंबंधित विषयांचा अभ्यास करण्यास पात्र झाला.	
III	अर्थनिरूपण.	12
	01. अर्थपरिवर्तनाचे कारणे- जातीय मनोभाव, सादृश, साहचर्य, भावात्मकबल, बलापसरण इत्यादी. 02. अर्थपरिवर्तन. 03. अर्थ-विस्तार, अर्थसंकोच, अर्थादेश Unit Outcomes: U01. विद्यार्थ्यांना प्राचीन मौर्योत्तरकालीन अभिलेखासंबंधित विषयांची सविस्तर माहिती झाली. U02. विद्यार्थी प्राचीन गुप्तकालीन तथा गुप्तोत्तरकालीनसंबंधित विषयांचा अभ्यास करण्यास पात्र झाला.	
IV	भाषापरिवार एवं पाणिनीय शिक्षा	18
	01. भाषापरिवारचा परिचय. 02. भारोपीय भाषापरिवार. 03. पाणिनीय शिक्षा- सामान्यपरिचय. Unit Outcomes: U01. विद्यार्थ्यांना प्राचीन भारतीय भाषापरिवारसंबंधित विषयांची सविस्तर माहिती प्राप्त झाली. U02. विद्यार्थ्यांना भाषापरिवार, भारोपीयभाषापरिवार इत्यादी संबंधित विषयांची सविस्तर माहिती मिळाली.	

Learning Resources:

1. यू.जी.सी नेट (संस्कृत). गिरिधर गोपाल शर्मा. चौखम्बा सुरभारती प्रकाशन, वाराणसी.
2. संस्कृत पुस्तके <https://archive.org/>
3. यू.जी.सी नेट (संस्कृत), प्रतियोगिता साहित्य सीरीज, डॉ. मुरारी लाल अग्रवाल.
4. यू.जी.सी नेट (संस्कृत), उपकार प्रकाशन, आगरा २, डॉ. मिथिलेश पाण्डेय.
5. भारतीय पुरालिपि शास्त्र, अनुवाद- मंगल नाथ सिंह, पुनरीक्षण- जीवन नायक, मोती लाल बनारसी दास.
6. पाणिनीय शिक्षा.

Format: (Arrange on the basis of the name of the book in alphabetical order)

1. Name of the book title.
2. Name of author
3. Name of the Publication
4. Year of publication

Shiv Chhatrapati Shikshan Sanstha's

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur

(Autonomous)

Faculty of Humanities and Social Sciences

Department of Sanskrit.

Class B.A. III and Semester VI

Course Type: Minor-V

Course Title: आर्षकाव्य.

Course Code:

Credits: 04

Max. Marks: 100

Lectures: 60 Hrs.

Learning Objectives:

- LO 1. संस्कृत काव्यातील आर्षकाव्यविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन होईल.
- LO 2. प्राचीन भारतीय काव्यनिर्माते यांच्या विषयी सविस्तर माहिती होईल.
- LO 3. विद्यार्थ्यांमध्ये आर्षकाव्यातील विषयासोबत आधुनिककाळातील विषय यांच्या तौलनीक अभ्यास करण्याचे सामर्थ्य उत्पन्न होईल.
- LO 4. विद्यार्थ्यांमध्ये रामायण व महाभारतातील समाज, संस्कृति, आचार-विचार इत्यादी विचारांचे मन्थन होईल.
- LO 5. विद्यार्थ्यांमध्ये पुराणवाङ्मयातील सृष्टिविज्ञान, आख्यान, पुराणलक्षण, पुराणप्रकार इत्यादी विषयांची सविस्तर माहिती प्राप्त होईल.

Course Outcomes:

After completion of course the student will be able to-

- CO 1. संस्कृत काव्यातील आर्षकाव्यविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन झाले.
- CO 2. प्राचीन भारतीय काव्यनिर्माते यांच्या विषयी सविस्तर माहिती झाली.
- CO 3. विद्यार्थ्यांमध्ये आर्षकाव्यातील विषयासोबत आधुनिककाळातील विषय यांच्या तौलनीक अभ्यास करण्याचे सामर्थ्य उत्पन्न झाले.
- CO 4. विद्यार्थ्यांमध्ये रामायण व महाभारतातील समाज, संस्कृति, आचार-विचार इत्यादी विचारांचे मन्थन झाले.
- CO 5. विद्यार्थ्यांमध्ये पुराणवाङ्मयातील सृष्टिविज्ञान, आख्यान, पुराणलक्षण, पुराणप्रकार इत्यादी विषयांची सविस्तर माहिती प्राप्त झाली.

Unit No.	Title of Unit & Contents	Hrs.
I	आर्षकाव्य परिचय.	14
	01. रामायणाचा संक्षिप्त परिचय. 02. महाभारताचा संक्षिप्त परिचय. 03. रामायण व महाभारत यांच्या तुलनात्मक अध्ययन. 04. आर्षकाव्यलेखक संक्षिप्त परिचय.	
	Unit Outcomes: U01. विद्यार्थ्यांना आर्षकाव्याची सविस्तर माहिती झाली. U02. विद्यार्थी आर्षकाव्याच्या लेखकसंबंधित ज्ञानाविषयी अवगत झाला.	

Unit No.	Title of Unit & Contents	Hrs.
II	रामायण परिचय	17
	01. रामायणकाव्याची विषय-वस्तु, रामायणाची टीका व टीकाकार, रामायणकालीन समाज व संस्कृति. 02. रामायणकालीन आचार-विचार, रामायणातील युद्धकारण, रामायणाधारित महाकाव्य व नाटके. 03. रामायणातील पात्रपरिचय. 04. रामायणातील काण्डांचा संक्षिप्त परिचय. Unit Outcomes: U01. विद्यार्थ्यांना रामायण आर्षकाव्यातील विषय-वस्तु, समाज, संस्कृति इत्यादी विषयांची सविस्तर माहिती झाली. U02. विद्यार्थी रामायण आर्षकाव्यातील पात्रपरिचयसंबंधित विषयी अवगत झाला.	
III	महाभारत परिचय	14
	01. महाभारतरचिता व रचनाकाळ, महाभारतीय आख्यान, महाभारतकालीन समाज व संस्कृति. 02. परवर्ती साहित्यावर महाभारताचा प्रभाव, महाभारताधारित काव्यवाङ्मय. 03. महाभारतातील पात्र परिचय. 04. महाभारतातील पर्वांचा संक्षिप्त परिचय. Unit Outcomes: U01. विद्यार्थ्यांना महाभारत आर्षकाव्यातील विषय-वस्तु, समाज, संस्कृति इत्यादी विषयांची सविस्तर माहिती झाली. U02. विद्यार्थी महाभारत आर्षकाव्यातील पात्रपरिचयसंबंधित विषयी अवगत झाला.	
IV	पुराण परिचय	15
	01. पुराणाचा रचनाकाळ, पुराणलक्षण 02. पौराणिक सृष्टितत्त्व विचार. 03. महापुराण व उपपुराण यांच्या संक्षिप्त परिचय. 04. पुराणातील आख्यान व लौकिक कला. Unit Outcomes: U01. विद्यार्थ्यांना पुराण वाङ्मयातील विषय-वस्तु, समाज, संस्कृति इत्यादी विषयांची सविस्तर माहिती झाली. U02. विद्यार्थी पुराणवाङ्मयातील महापुराण व उपपुराण विषयी अवगत झाला.	

Learning Resources:

1. यू.जी.सी नेट (संस्कृत). गिरिधर गोपाल शर्मा. चौखम्बा सुरभारती प्रकाशन, वाराणसी.
2. संस्कृत पुस्तके <https://archive.org/>
3. यू.जी.सी नेट (संस्कृत), प्रतियोगिता साहित्य सीरीज, डॉ. मुरारी लाल अग्रवाल.
4. यू.जी.सी नेट (संस्कृत), उपकार प्रकाशन, आगरा २, डॉ. मिथिलेश पाण्डेय.

Shiv Chhatrapati Shikshan Sanstha's

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur

(Autonomous)

Faculty of Humanities and Social Sciences

Department of Sanskrit.

Class B.A. III and Semester VI

Course Type: VSC-IV

Course Title: अनुवाद-कौशल

Course Code:

Credits: 02

Max. Marks: 50

Lectures: 30 Hrs.

Learning Objectives:

- LO 1. संस्कृत भाषे मध्ये व्याकरणाचे काय महत्त्व आहे यांची माहिती मिळेल.
- LO 2. संस्कृत साहित्यातील कथासाहित्याविषयी अन्य भाषेत भाषान्तराचा अभ्यास होईल.
- LO 3. विद्यार्थ्यांमध्ये संस्कृत भाषेचा अनुवाद करण्याचे सामर्थ्य उत्पन्न होईल.
- LO 4. विद्यार्थी संस्कृत लेखन करण्यासाठी व वाचण्यासाठी योग्य बनेल.
- LO 5. संस्कृत ग्रंथातील व्याकरणाविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन होईल.
- LO 6. विद्यार्थी व्याकरणदृष्टिने शुद्धवाचन तथा शुद्धलेखन करण्यासाठी योग्य बनेल.

Course Outcomes:

After completion of the course, students will be able to-

- CO 1. संस्कृत भाषे मध्ये व्याकरणाचे काय महत्त्व आहे यांची माहिती मिळेली.
- CO 2. संस्कृत साहित्यातील कथासाहित्याविषयी अन्य भाषेत भाषान्तराचा अभ्यास झाला.
- CO 3. विद्यार्थ्यांमध्ये संस्कृत भाषेचा अनुवाद करण्याचे सामर्थ्य उत्पन्न झाले.
- CO 4. विद्यार्थी संस्कृत लेखन करण्यासाठी व वाचण्यासाठी योग्य झाला.
- CO 5. संस्कृत ग्रंथातील व्याकरणाविषयी सविस्तर ज्ञानार्जन झाले.
- CO 6. विद्यार्थी व्याकरणदृष्टिने शुद्धवाचन तथा शुद्धलेखन करण्यासाठी योग्य बनेल.

Unit No.	Title of Unit & Contents	Hrs.
I	अनुवाद आवश्यक व्याकरण.	06
	01. शब्दरूपे 02. धातुरूपे 03. सर्वनामे व कारक. 04. संस्कृत प्रत्यय प्रयोग.	
	Unit Outcomes: UO 1. विद्यार्थी धातुरूपाचा उपयोग करण्यास योग्य झाला. UO 2. व्याकरणातील मुख्य प्रत्ययप्रक्रियाविषयी सविस्तर माहिती मिळाली.	

Unit No.	Title of Unit & Contents	Hrs.
II	संस्कृत सामान्य अनुवाद-(रचनानुवादकौमुदी)	10
	01. रचनानुवादकौमुदी अभ्यास १, २. 02. रचनानुवादकौमुदी अभ्यास ३, ४. 03. रचनानुवादकौमुदी अभ्यास ५, ६. Unit Outcomes: U01. व्याकरणातील विभक्तीप्रयोगाविषयी सविस्तर माहिती मिळाली. U02. विद्यार्थी सरल संस्कृतवाक्य लिहण्यास योग्य झाला.	
III	अनुवाद	14
	01. रचनानुवादकौमुदी अभ्यास ७ ते १०. 02. संस्कृत भाषान्तर-(विद्याविहीनः पशुः, सत्यमेव जयते नानृतम्, अहिंसा परमो धर्मः, परोपकाराय सतां विभूतयः, धर्मार्थकाममोक्षाणामारोग्यं मूलमुत्तमम्, इत्यादी) Unit Outcomes: U01. विद्यार्थ्यांना संस्कृतभाषान्तरसंबंधित विषयी सविस्तर माहिती मिळाली. U02. विद्यार्थ्यांमध्ये संस्कृत अनुवाद करण्यास पात्र झाले.	

Learning Resources:

१. रचनानुवाद-कौमुदी, डॉ. कपिलदेव द्विवेदी आचार्य, प्रकाशक-विश्वविद्यालय प्रकाशन, नखास चौक, गोरखपुर, मुद्रक- ओम्प्रकाश कपूर, ज्ञानमण्डल लिमिटेड, वाराणसी (बनारस) ५५८५-१६.
२. शब्दधातुरूपावली, राजाराम शास्त्री नाटेकर, नवनीत प्रकाशन मुंबई, २०१०.
३. . रूपचन्द्रिका, पं. रामचन्द्र झा, चौखंबा संस्कृत सीरीज वाराणसी.
४. . संस्कृत साहित्य का इतिहास, डॉ. उमाशंकर शर्मा ऋषी, चौखंबा भारती अकादमी ३७/१०७ गोपाल मन्दिर लेन वाराणसी.
५. . संस्कृत व्याकरण का इतिहास, आचार्य बलदेव उपाध्याय.
६. . संस्कृत साहित्य का इतिहास, आचार्य बलदेव उपाध्याय.
७. . व्याकरण शास्त्र का इतिहास, पं. युधिष्ठिर मीमांसक.
८. . संस्कृत साहित्य में काव्य, महाकाव्य एवं उद्भव विकास- Dr. गटुलाल पाटीदार.
९. संस्कृत साहित्य में काव्य, महाकाव्य एवं उद्भव विकास- Dr. गटुलाल पाटीदार

१०. . संस्कृत पुस्तके

<https://archive.org/>

घटक ०१.

गणपरिचय- <https://www.sanskritm.in/2020/05/blog-post.html>

धातुरूपावलि:- <https://archive.org/details/Dhaturupavali/page/n65/mode/2up>

<https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.490172/page/n611/mode/2up>

घटक ०२.

शब्दरूप- <https://ncert.nic.in/textbook/pdf/jhva104.pdf>

शब्दरूपाणि-

<https://sanskritbharat.com/%E0%A4%B6%E0%A4%AC%E0%A5%8D%E0%A4%A6%E0%A4%B0%E0%A5%82%E0%A4%AA%E0%A4%BE%E0%A4%A3%E0%A4%BF/>

घटक ०३.

संस्कृत, शब्दरूप, धातुरूप, विभक्ती परिचय-

https://archive.org/details/vaibhavjagtap286_gmail_201809/page/n21/mode/2up

<https://archive.org/details/sugam-shabd-roopavali-sarvabhaum/page/n11/mode/2up>

<https://archive.org/details/sanskritsvadhyayavakyavyavaharairashtriyasanskritsansthan/page/n21/mode/2up>

Format: (Arrange on the basis of the name of the book in alphabetical order)

1. Name of the book title.
2. Name of author
3. Name of the Publication
4. Year of publication

॥ आरोह तमसो ज्योतिः ॥

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya,
Latur (Autonomous)

Shiv Chhatrapati Shikshan Sanstha's

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur

(Autonomous)

Extra Credit Activities

Sr. No.	Course Title	Credits	Hours T/P
1	MOOCs	Min. of 02 credits	Min. of 30 Hrs.
2	Certificate Courses	Min. of 02 credits	Min. of 30 Hrs.
3	IIT Spoken English Courses	Min. of 02 credits	Min. of 30 Hrs.

Guidelines:

Extra -academic activities

1. All extra credits claimed under this heading will require sufficient academic input/ contribution from the students concerned.
2. Maximum 04 extra credits in each academic year will be allotted.
3. These extra academic activity credits will not be considered for calculation of SGPA/CGPA but will be indicated on the grade card.

Additional Credits for Online Courses:

1. Courses only from SWAYAM and NPTEL platform are eligible for claiming credits.
2. Students should get the consent from the concerned subject Teacher/Mentor/Vice Principal and Principal prior to starting of the course.
3. Students who complete such online courses for additional credits will be examined/verified by the concerned mentor/internal faculty member before awarding credits.
4. Credit allotted to the course by SWAYAM and NPTEL platform will be considered as it is.

Additional Credits for Other Academic Activities:

1. One credit for presentation and publication of paper in International/National/State level seminars/workshops.
2. One credit for measurable research work undertaken and field trips amounting to 30 hours of recorded work.
3. One credit for creating models in sponsored exhibitions/other exhibits, which are approved by the concerned department.
4. One credit for any voluntary social service/Nation building exercise which is in collaboration with the outreach center, equivalent to 30 hours
5. All these credits must be approved by the College Committee.

Additional Credits for Certificate Courses:

1. Students can get additional credits (number of credits will depend on the course duration) from certificate courses offered by the college.
2. The student must successfully complete the course. These credits must be approved by the Course Coordinators.
3. Students who undertake summer projects/ internships/ training in institutions of repute through a national selection process, will get 2 credits for each such activity. This must be done under the supervision of the concerned faculty/mentor.

Note:

1. The respective documents should be submitted within 10 days after completion of Semester End Examination.
2. No credits can be granted for organizing or for serving as office bearers/ volunteers for Inter-Class / Associations / Sports / Social Service activities.
3. The office bearers and volunteers may be given a letter of appreciation by the respective staff coordinators. Besides, no credits can be claimed for any services/ activities conducted or attended within the college.
4. All claims for the credits by the students should be made and approved by the mentor in the same academic year of completing the activity.
5. Any grievances of denial/rejection of credits should be addressed to Additional Credits Coordinator in the same academic year.
6. Students having a shortage of additional credits at the end of the third year can meet the Additional Credits Coordinator, who will provide the right advice on the activities that can help them earn credits required for graduation.

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya,
Latur (Autonomous)

Shiv Chhatrapati Shikshan Sanstha's

Rajarshi Shahu Mahavidyalaya, Latur

(Autonomous)

Examination Framework

Theory:

40% Continuous Assessment Tests (CATs) and 60% Semester End Examination (SEE)

Practical:

50% Continuous Assessment Tests (CATs) and 50% Semester End Examination (SEE)

Course	Marks	CAT & Mid Term Theory				CAT Practical		Best Scored CAT & Mid Term	SEE	Total
1	2	3				4		5	6	5 + 6
		Att.	CAT I	Mid Term	CAT II	Att.	CAT			
DSC/DSE/GE/OE/Minor	100	10	10	20	10	-	-	40	60	100
DSC	75	05	10	15	10	-	-	30	45	75
Lab Course/AIPC/OJT/FP	50	-	-	-	-	05	20	-	25	50
VSC/SEC/AEC/VEC/CC	50	05	05	10	05	-	-	20	30	50

Note:

1. All Internal Exams are compulsory
2. Out of 02 CATs best score will be considered
3. Mid Term Exam will be conducted by the Exam Section
4. Mid Term Exam is of Objective nature (MCQ)
5. Semester End Exam is of descriptive in nature (Long & Short Answer)
6. CAT Practical (20 Marks): Lab Journal (Record Book) 10 Marks, Overall Performance 10 Marks